

Yttrande 2019-04-25

Regeringen,
103 33 Stockholm

Utredningen av konsekvenserna av ett svenskt tillträde till konventionen om förbud mot kärnvapen. (The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons - TPNW)

Sammanfattning

Utredarens slutsats är att Sverige varken bör tillträda eller underteckna FN-konventionen.

Vi menar att Sveriges regering bör signera konventionen.

En signering blir en viktig markering av den svenska regeringen. Den visar i FN och internationellt att regeringens ambition är att fortsätta att arbeta för nedrustning av kärnvapen med målet att slutgiltigt avveckla alla kärnvapen i världen. En signering ger Sverige en plats vid fortsatta möten för att utveckla konventionen. Sverige kan få en starkare röst 'i rummet' som *signatory* i stället för observatör som Utredningen föreslår som eventuellt alternativ (s. 168). Därmed kan man mer konstruktivt bidra till att göra framsteg i processen mot en fullständig nedrustning och mot att uppnå en kärnvapenfri värld.

En signering återknyter till det engagemang för nedrustning av kärnvapen som Sverige haft sedan Östen Undéns tal i FN år 1961. Sedan dess har kärnvapenedrustning varit högt prioriterad i svensk utrikespolitik från Alva Myrdal som fick Nobels fredspris år 1982 till Anna Lindh och den kommission om massförstörelsevapen som hon tillsatte år 2003. Detta engagemang har haft ett omfattande folkligt stöd, något som också gäller idag. Stödet grundas på en medvetenhet om de förödande humanitära och ekologiska konsekvenser som följer av ett kärnvapenkrig.

Det får aldrig hända igen

Setsuko Thurlow, överlevare från Hiroshima, har hela sitt liv arbetat för nedrustning. Hon talar om vårt moraliska ansvar att eliminera kärnvapen för att ge en säker och rättvis värld till kommande generationer. Att det handlar om att avskaffa kärnvapen eller ställas inför allas vår förintelse (*abolition or annihilation*) (Thurlow 2018).

TPNW är framför allt ett normativt ställningstagande mot kärnvapen, ett ställningstagande som vi nu förväntar oss från Sveriges regering. Frågan om kärnvapen handlar om vårt moraliska ansvar att göra allt för att det Thurlow berättar om aldrig får hända igen. Arbetet med konventionen i FN och det arbete som nu pågår för att få fler stater att ansluta sig till konventionen handlar om att påverka normerna kring kärnvapen från att vara ett uttryck för absolut makt till att bli något som är så stigmatiserat att eliminering är det enda alternativet. Det handlar om att ta ansvar för att skydda och bevara planeten; människor, djur och växter; allt liv på jorden.

Varje förhandling, diskussion, samtal och beslut om TPNW måste formuleras i sådana normativa termer, måste utgå från **det moraliska ansvaret** för att det som hände i Hiroshima och Nagasaki aldrig får hända igen.

Mot denna bakgrund menar vi att Sveriges regering bör signera FN-konventionen.

En granskning av utredarens motiveringar för att avråda från en anslutning till TPNW

Kritik av Natos kärnvapenstrategi. Enligt utredaren kan en signering av FN-konventionen av Nato uppfattas som en kritik av Natos kärnvapenstrategi (Utredningen, s. 24, 165). En sådan kritik är redan förhållande eftersom Sverige tydligt uttalat i FN och i andra sammanhang att Sverige är kritiska till kärnvapen och inte accepterar att kärnvapen placeras på svenskt territorium. Detta argument har förts fram av den nuvarande regeringen vid ett flertal tillfällen. Samma argument har mött fredsrörelsens krav på att i lag förbjuda kärnvapen. Kritiken av kärnvapen riktas inte bara mot Nato, utan också mot alla andra stater som har kärnvapen och som med kärnvapen hotar civilbefolkningar i alla länder. **En signering av FN-konventionen innebär därför ingen förändring av *status quo* i detta avseende.**

Uppfattning som trovärdig partner till Nato. Enligt utredaren skulle ett svenskt tillträde till konventionen förhindra ett framtida svenskt medlemskap i Nato (Utredningen, s. 25, 166). Mot detta talar att det redan nu inom Nato finns en beredskap att stödja TPNW. Det framgår av att både Nederländernas och Norges parlament har tagit steg för att undersöka en anslutning till konventionen (Blix 2018). Likaså ingick en utfästelse om att skriva under TPNW i den regeringsförklaring som den spanska regeringen gjorde då den tillträdde i maj 2018.

Rent juridiskt tycks det att vara medlem i Nato och samtidigt vara *state party* till FN-konventionen vara möjligt. Natos kärnvapenstrategi är underordnad den övergripande stadgan om medlemskap (Docherty 2018), något som också framgår av att Island, Litauen och Spanien har undantag från kärnvapenstrategin, liksom Danmark och Norge i fredstid. Troligen är detta en förhandlingsfråga i samband med en eventuell ansökan om medlemskap och är **därmed inte ett hinder för signering av konventionen.**

Förutsättningar för säkerhets- och försvarssamarbeten. Enligt utredaren kan en svensk anslutning till TPNW påverka Sveriges möjligheter att delta i Natos/USAs planering av militära operationer i Sverige och i svenskt närområde samt påverka utländska aktörers vilja att ingå långsiktiga samarbetsöverenskommelser med Sverige (Utredningen s. 24-25, 165-166). Utifrån en jämförelse med hur andra traktat har tolkats inför sådana samarbeten kan detta påstående ifrågasättas. Sverige fortsätter t ex att ha gemensamma militärövningar med USA som inte har anslutit sig till avtalet om förbud mot minor och mot klustervapen (Docherty 2018). Likaså har Nya Zeeland som både skrivit under och ratificerat TPNW fortsatt säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete med USA. Dessutom torde sådana samarbeten bygga på ett ömsesidigt intresse från ingående parter och berör inte heller kärnvapen, **vilket talar för att en signering av konventionen inte utesluter framtida samarbeten.**

Kärnvapenparaplyer. Enligt utredningen är TPNW:s förbud mot kärnvapenparaplyer ett problem och innebär att 'det upplevda hotet finns kvar men det förväntade skyddet' upphör (Utredningen, s. 165, även 20, 24, 92f). Den förfärande logik som allmänt kallas kärnvapenparaplyer (*extended deterrence*, Ellsberg 2019b, s. 13) bygger på att även stater som inte har kärnvapen deltar i den s k kärnvapenavskräckningspolitiken. Dennis Ellsberg påpekade i ett föredrag i Stockholm, att kärnvapenparaplyer varken skyddar mot radioaktivt nedfall eller mot sot och mörker (Ellsberg 2019a). Begreppet skapar en falsk trygghet och döljer det faktum att det hotar civila i andra länder med utplåning. Kärnvapen är per definition riktade mot civila, inte militära mål. Det är utifrån denna logik som militära strateger räknar med 100, 200 eller kanske 300 miljoner döda i ett svep (Ellsberg 2019b, s. 136f).

Vill vi i Sverige verkligen delta i sådana domedagsscenarier? Vid våra namninsamlingar har samtal med hundratals människor på gator och torg visat att väldigt få, om någon, ställer upp på denna avskräckningslogik. **Därmed är TPNW:s förbud mot kärnvapenparaplyer snarare ett argument för en signering än ett argument emot.**

Geostrategiskt läge. Enligt utredaren har Sverige ett särskilt utsatt geostrategiskt läge och befinner sig därmed inte i samma situation som huvuddelen av de länder som hittills signerat konventionen (Utredningen s. 22). Vi menar att just vårt geostrategiska läge motiverar en anslutning till TPNW och ger Sverige ett bra utgångsläge för att aktivt arbeta för en nedrustning av kärnvapen. Tillsammans med Finland utgör Sverige en oas av alliansfrihet i relation till kärnvapenmakter i väst och öst. Engagemanget för nedrustning av kärnvapen passar väl in med svenskt engagemang för avspänning kring Östersjön och arbetet för 'Östersjön – ett fredens hav'. Därmed är detta **mer ett argument för en signering än ett argument emot.**

Verifikationskriterier inom TPNW. Enligt utredaren saknar konventionen ett oberoende och heltäckande system för att verifiera att det efterlevs (Utredningen, s. 16). Giorgou (2018) påpekar att texten i TPNW är vag, när det gäller kriterier för verifikation (*safeguards provisions*) och måste vara det. Det skulle för det första inte vara möjligt att formulera ett enda kriterium som skulle gälla alla kärnvapenstater, oberoende av stora skillnader i deras kärnvapenarsenaler. Dessutom skulle ett sådant kriterium ha kunnat uppfattas som ett intrång på det som nu ligger inom IAEA:s ansvarsområde. Slutsatsen är att TPNW inte är och aldrig var avsedd att vara en allt omfattande konvention för nukleär nedrustning (*no magic bullet*). I stället krävs envishet, beslutsamhet, god vilja och framför allt politisk vilja för att nå *global zero* (Giorgou, s. 22).

Att det institutionella ramverket för kontroll av nedrustning och avveckling inte finns, utan kommer att behöva utvecklas under det fortsatta arbetet med TPNW är inte något hinder för svensk signering. I sitt remissvar till utredningen ger Strålsäkerhetsmyndigheten ett förslag för en långsiktig kompetensuppbyggnad kring verifikation av kärnvapenedrustning. Man vill bygga vidare på den ledarroll som Sverige hade från 1960-talet och framåt och som utgjorde en unik kombination av engagerade och kunniga politiker med stöd av forskare och tjänstemän med hög sakkompetens i de relevanta frågorna. Man menar att det som var möjligt då är också möjligt idag (Hassel och van Dassen 2019). En liknande ansamling av expertis

från det tidigare kärnvapenprogrammet gjordes också efter svenskt tillträde till NPT (Non Proliferation Treaty), vilket gav svenska nedrustningsförslag ökad trovärdighet. **Signering av TPNW kan bli en utgångspunkt för motsvarande kompetensutveckling.**

NPT (Non Proliferation Treaty). Utredaren kritiserar TPNW för dess 'icke-inkluderande ansats' och menar att detta kan förhindra förhandlingar i annat nedrustningsarbete, som t ex inom NPT. Genom att föra fram fördelarna med NPT, jämfört med TPNW, riskerar utredaren att bli språkrör för de fem kärnvapenstaterna och för den rätt som i NPT implicit legitimerar deras innehav av kärnvapen. Samtidigt medger utredaren att framstegen i NPT totalt sett stagnerat efter år 2010 (Utredningen s. 80).

Just det faktum att NPT, som trädde i kraft 1970 och som 191 länder anslutit sig till, hittills inte kunnat leverera några avgörande steg mot total nedrustning av kärnvapen, var en stark motivering till att få fram en ny konvention, en som tydligt förbjuder kärnvapen även för kärnvapenländerna. Därmed förstärker de båda konventionerna varandra, även om det krävs fortsatta förhandlingar för att precisera relationen dem emellan. **Därmed kan omsorgen om NPT inte vara ett hinder för signering av TPNW.**

Signering/ratificering. Enligt utredningen vore det främmande för svensk tradition att tillträda konventionen 'då djup oenighet råder i riksdagen' (Utredningen s. 172). Mot detta talar att en anslutning till denna konvention, liksom till andra motsvarande FN-konventioner, är en process i två klart avgränsade steg. Det första steget, en signering, kan tas utan att en majoritet för ratificering är förhanden i riksdagen. Det andra steget, ratificeringen, kan invänta en sådan majoritet, något som t ex för konventionen om klustervapen tog nästan fyra år, från den 3 september 2008 då den signerades till den 23 april 2012 då den ratificerades. Enligt Carl Bildt i riksdagen den 3 november 2008 är ett sådant dröjsmål ingen anomali, i stället fanns vid den tidpunkten ett 'betydande antal' internationella överenskommelser 'där beredningstiden för ratificering varit åtskilliga år'. **Därmed menar vi finns inget hinder för regeringen att utan dröjsmål signera konventionen.**

Även utredningens påstående om en 'djup oenighet' kan ifrågasättas. Visserligen finns inte idag en majoritet för ratificering i dagens riksdag, men det är inte troligt att de partier som nu uttalar sig emot en signering kommer att hålla fast vid ett sådant ställningstagande. En opinionsundersökning från Palmecenter har visat på att 85 % av Sveriges befolkning är för en signering av FN-konventionen (Palmecenter 2018), en folkopinion som riksdagspartierna inte i längden kan stå emot. Att döma av centerpartiets och moderaternas tidigare agerande i riksdagen i frågan om kärnvapen kan båda dessa partiers nuvarande ståndpunkter förändras för att återgå till tidigare redovisade inställningar i frågan.

Centerpartiets inställning har på kort tid förändrats från att påpeka att 'tiden är mogen för Sverige att tillsammans med likasinnade gå vidare och arbeta för en konvention om förbud mot kärnvapen' (motion 2014/15:2321) och 'att Norden ska förklaras som kärnvapenfri zon' (motion 2016/17:3120) till att begränsa det globala arbetet för nedrustning till 'icke-spridningsavtalet (NPT) om kärnvapen' (motion 2017/18:3775). Därmed kan steget till en återgång till tidigare ståndpunkter inte vara särskilt långt, framför allt med tanke på att 93 % av centerpartiets väljare i opinionsundersökningen ovan tar ställning för FN-konventionen.

Likaså har moderaterna tidigare tagit ställning för en avveckling av alla kärnvapen. I en motion till riksdagen skriver partiet att de ger sitt 'fulla stöd till *Global Zero*-initiativet och den konkreta färdplan som har presenterats för att avveckla alla kärnvapen till 2040' (motion 2016/17:2768. Anm. *Global Zero*'s ursprungliga tidsplan var avveckling till år 2030.). Detta initiativ lanserades i Paris år 2008 av över 100 politiker, militärer och ledare från civilsamhället och har sedan dess fått stöd av bl a President Obama i ett tal i Prag i april 2009 (talet även nämnt i Utredningen, s. 79). Att moderaterna här tar ställning för nya nedrustningsavtal som även omfattar kärnvapenländer och kräver att dessa 'måste gå före och minska sina egna kärnvapenarsenaler' passar väl in på TPNW. Därmed torde steget inte vara långt till att också stödja denna FN-konvention, särskilt med tanke på att stödet för en signering bland moderaternas väljare är drygt 70 % i Palmecentrets opinionsundersökning.

Utredningens vetenskapliga stringens

Sammanfattningsvis kan grunderna för utredningens slutsats att avråda från en anslutning till TPNW i många fall ifrågasättas. Redovisningen av det empiriska arbetet är ofullständig, med avseende på informanter, annan data och dokumentation som använts, samt metodologiska överväganden som källkritik, definitioner av begrepp och kriterier för tolkning av utsagor (Utredningen 59-62). Utredaren efterlyser redovisning i konventionen av forskning om orsakerna till att länder skaffat sig kärnvapen, något som internationella fördrag svårigen kan leverera. Däremot synes han inte själv ha konsulterat forskning inom områden som internationella relationer, processer för konfliktlösning, medling, avspänning, nedrustning eller för att genomföra internationella överenskommelser. Utredningen ger därmed en statisk och snäv bild av förhållandena inom detta område. Den ger ingen analys av möjligheter till förändring. Det allmänna intrycket blir därmed att utredningen redovisar mer av ett personligt tyckande, mer av åsikter från personer med oklar hemvist och agenda, än ett teoretiskt och metodologiskt välgrundat faktaunderlag för beslut i regering och riksdag.

Kritik av utredningens ansats

Utredningen är disponerad så att den i detalj redogör för frågor som ibland förtjänar sin plats i en sådan här utredning, men som i andra fall förefaller helt irrelevanta inför en signering av denna FN-konvention. Detta upplägg riskerar att skymma det som beslutet om Sveriges anslutning till TPNW egentligen handlar om. Vad är det som står på spel och vilket problem är det som TPNW föreslår en lösning på?

Dagens kärnvapenarsenal. Utredaren har underlåtit att beskriva vad frågan om kärnvapen handlar om idag. Den ögonvittnesskildring av kärnvapen anfallet på Hiroshima som han återger (s. 81) är nog så förskräckande, men den kan på intet sätt göra rättvisa åt dagens situation. Då var det bara USA som hade kärnvapen, nämligen de två bomber som de också fällde år 1945. Vi har nu nio kärnvapenländer som vid en räkning år 2017 hade följande antal kärnvapen; Ryssland 7000, USA 6700, Frankrike 300, Kina 270, Storbritannien 215, Pakistan 140, Indien 110-120, Israel 80 och Nordkorea 20. Sprängkraften i dessa bomber är ofattbar; så t ex utgör Hiroshimabomben på 15 kT endast 3/1000000 av den sprängkraft som finns i dagens samlade kärnvapenarsenal. Ett fullskaligt kärnvapenkrig skulle förinta allt liv på vår planet flera gånger om och omöjliggöra allt nytt liv under långa tider.

Konsekvenser av ett begränsat kärnvapenkrig. Alan Robock har visat att även en begränsad kärnvapenattack skulle få förödande konsekvenser. Han redovisar en datasimulering av en konflikt mellan Indien och Pakistan (Robock 2019). Om ca 100 bomber av den storlek som fälldes över Hiroshima skulle fällas, ett antal som motsvarar 0,03 % av dagens kärnvapenarsenal, skulle 20 miljoner dödas av den direkta effekten av bomberna. Värmestrålningen skulle orsaka allvarliga brännskador och ögonskador även på längre avstånd. Dessutom skulle det radioaktiva nedfall som uppstår skada och döda, omedelbart eller på grund av strålsjuka. Cancerrisken skulle öka och genom skador på arvsmassan skulle även kommande generationer påverkas.

Atomvinter. Alan Robock menar dock att forskare tidigare mer riktat in sig på kärnvapens direkta konsekvenser vid användning, men förbiset de bränder som ett kärnvapenfall skulle orsaka, det han kallar för *firestorms*. Vid ett sådant anfall som används i hans exempel ovan skulle 5 miljoner ton rök och sot stiga upp till stratosfären och breda ut sig över hela norra halvklotet. På den nivån av atmosfären finns inga moln och inget regn. Röken och sotet skulle därför bli kvar under minst en 10-årsperiod. Jorden skulle bli torrare, mörkare och kallare. Den globala medeltemperaturen skulle i ett slag sjunka 0,7 grader från den referensnivå som används (1951-1980), vilket motsvarar 1,5 grader från dagens nivå. Dessutom skulle UV-strålningen öka, i Sverige t ex till 5 gånger nuvarande nivå. Under en första femårsperiod skulle skördarna minska med 20- 40% och under följande femårsperiod med 10- 25%. Följden skulle bli en global svältkatastrof (Robock 2018. Studien nämns kort i faktaruta i Utredningen s. 81).

En annan studie visar att ett storskaligt krig mellan Ryssland och USA skulle orsaka flera hundra miljoner döda av bombernas direkta effekter. Dessutom skulle indirekta hälsoeffekter och minskad livsmedelproduktion resultera i en till fyra miljarder förlorade människoliv (Helfand 2012, s. 2). Även Ellsberg diskuterar konsekvenserna av ett sådant krig som han menar skulle leda till '*the death by global famine of nearly all humanity*' (Ellsberg 2019b, s. 141f) eller som han sade i sitt föredrag i Stockholm skulle inget större än en ekorre överleva ett sådant fullskaligt krig (Ellsberg 2019a).

Genom att utredningen inte beskriver: -

- de katastrofala humanitära och ekologiska konsekvenserna av kärnvapen
- det hot om mänsklighetens utplåning som TPNW är avsedd att avvärja

redovisar den i stället en byråkratisk exercis kring de eventuella problem som en anslutning till konventionen kan leda till, problem som världssamfundet klarat av att lösa vid tidigare utmaningar, som t ex kemiska och biologiska vapen, klusterammunition och landminor.

Visserligen kan utmaningarna var större i detta fall, men så är också belöningen vid framgång.

Varje beslut i relation till TPNW måste ha i åtanke vad beslutet egentligen handlar om, nämligen massförstörelsevapen, vilkas effekter är så oerhörda att de övergår mänsklig fattningsförmåga.

Ytterligare risker för kärnvapenkrig

Utveckling av taktiska kärnvapen. Daniel Ellsberg påpekar att det idag pågår en utveckling av mindre kärnvapen, i syfte att faktiskt kunna använda sådana vapen i begränsade konflikter och krig med konventionella vapen (se *The Nuclear Posture Review* (2018), även nämnd i Utredningen s. 72). Detta, menar han, är ytterst farligt, då varje introduktion av kärnvapen i en konfliktsituation oundvikligen skulle leda till en eskalering (Ellsberg 2019a).

Kärnvapenkrig av misstag. Daniel Ellsberg beskriver att befogenheten att fatta beslut om att utlösa ett kärnvapenkrig är distribuerad långt ned i de militära kommandokedjorna. I den militära strategin för ett kärnvapenkrig räknas med möjligheten att det högsta kommandot slås ut av ett första kärnvapenangrepp, utan att hinna fatta beslut för att slå tillbaka (*a Dead Hand system*, Ellsberg 2019b, s. 15). Därför finns ett antal befattningshavare längre ned i den militära hierarkin, där beslut kan fattas om att angripa ett annat land med kärnvapen. Dessutom är sådana beslut delegerade till ett stort antal '*commanders in the field*', på mils avstånd från Washington (Ellsberg 2019b, s. 68). Detta gör att risken för att ett kärnvapenkrig ska utlösas flerfaldigas; på grund av mänskliga misstag eller missförstånd, fallerande kommunikationer, osäkra datasystem, artificiell intelligens utom mänsklig kontroll, eller militära kommandon på lägre nivå som tar saken i egna händer.

Kärnvapenanfall av terrorgrupper. Enligt terroristforskare har hotet från terrorister som är beredda att använda massförstörelsevapen aldrig varit större och kommer inte heller att minska. Tillgången på nukleärt material utom staters kontroll har ökat sedan början på 90-talet samtidigt som tekniken att anpassa sådant material till kärnvapen blivit enklare. Därmed är frågan inte 'om' utan 'när', enligt Bellany (2012, s. 81 och 94). Det stora antalet kärnvapen som är placerade på baser runt jorden, men också på rörliga objekt, som u-båtar, fartyg och flyg, har också ökat risken för tillgrepp av vapen från terrorgrupper. De senaste årens erfarenheter av extremt våldsamma terroristgrupper som drivs av apokalyptisk ideologi och som organiseras i arméer och lägger under sig hela regioner, gör hotet än större.

Varje beslut i relation till TPNW bör begrunda den ökade risk för kärnvapenkrig som råder under 20-hundratalet och det faktum att något skydd mot konsekvenserna av ett kärnvapenkrig inte finns varken för kärnvapenstater eller för icke-kärnvapenstater.

Sveriges regering, riksdag och folk tar politiska beslut utan utländsk inblandning

Utredaren påpekar (s. 20) att USA och även Frankrike, Storbritannien och andra allierade i Nato tydligt och offentligt uttalat att länder som ansluter sig till TPNW och som på något sätt samarbetar med dem kommer att få problem och kostnader. Det enda giltiga motargumentet är att **Sverige är alliansfritt och måste själv få bestämma sin utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik**. Riksdag och regering bör lyssna på svenska folket, när det gäller en så avgörande fråga som om Sverige bör ansluta sig till FN-konventionen som förbjuder kärnvapen.

Beslutet att ansluta Sverige till TPNW är ett politiskt beslut. Det måste bygga på ett politiskt ställningstagande i Sverige, men det handlar om en existentiell fråga, en världsomspännande fråga, en fråga om den värld som vi vill leva i idag och i framtiden. Vilken värld vill vi lämna över till våra och hela världens barn och barnbarn?

Därför, menar vi, bör Sveriges regering utan vidare dröjsmål signera FN-konventionen som förbjuder kärnvapen och anslå medel för att fortsätta utveckla konventionen. Målet bör vara att etablera en konkret tidsplan för att uppnå en total avveckling av alla kärnvapen.

Styrelsen för Kvinnor för fred i Stockholm
genom

Sara Moser och Ingegerd Municio

Referenser

- Bellany, I. (2012) 'Outflanking missile defences: the Nuclear Non-proliferation Treaty, nuclear weapons and terrorism', *Defense & Security Analysis*, 28:1.
<https://doi.org/10.1080/14751798.2012.651381>.
- Blix, H. (2018) 'Ratificering av FN:s förbud mot kärnvapen', i Lind, I.J., Irsten, G., Liss, E. och Levin, C. (red.) *I skuggan av makten. Skuggutredning till utredning av ett svenskt tillträde till kärnvapenförbudskonventionen*. Stockholm: Svenska läkare mot kärnvapen och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet.
- Docherty, B. (2018) 'The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons and its Compatibility with Sweden's Security Arrangements', i Lind, I.J., Irsten, G., Liss, E. och Levin, C. (red.) *I skuggan av makten. Skuggutredning till utredning av ett svenskt tillträde till kärnvapenförbudskonventionen*. Stockholm: Svenska läkare mot kärnvapen och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet.
- Ellsberg, D. (2019a) *The Doomsday Machine*, samtal om kärnvapen med Pierre Schori, den 4 februari 2019, Stockholms stadsbibliotek i samarbete med Olof Palmes minnesfond.
- Ellsberg, D. (2019b, först publicerad 2017) *The Doomsday Machine. Confessions of a Nuclear War Planner*, London: Bloomsbury Publishing.
- Giorgou, E. (2018) 'Safeguards Provisions in the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons' i Lind, I.J., Irsten, G., Liss, E. och Levin, C. (red.) *I skuggan av makten. Skuggutredning till utredning av ett svenskt tillträde till kärnvapenförbudskonventionen*. Stockholm: Svenska läkare mot kärnvapen och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet.

Hassel, F. och van Dassen, L. (2019) 'Etablera ett kluster för kärnvapenedrustning', Strålsäkerhetsmyndigheten, *Svenska Dagbladet* 2019-04-05.

Helfand, I. (2012) *Nuclear Famine: A Billion People at Risk*.
<https://climate.envsci.rutgers.edu/pdf/nuclear-famine-report.pdf>, hämtad 2019-04-12.

Nuclear Posture Review (2018) Washington: Department of Defense, US.
<https://dod.defense.gov/News/SpecialReports/2018NuclearPostureReview.aspx>

Palmecenter (2018) *Sifo om kärnvapenförbud*_Tabell.
www.palmecenter.se, hämtad 2019-04-03

Robock (2018) *Climate Consequences of Nuclear Conflict. Nuclear Winter is Still a Danger*.
<https://climate.envsci.rutgers.edu/nuclear>, hämtad 2019-04-12.

Robock (2019) *Climatic and Humanitarian Impacts of Nuclear War*, föreläsning den 27 mars 2019, Utrikespolitiska Institutet, Stockholm.

Thurlow, S. (2018) 'The Reason Why We Need to Eliminate Nuclear Weapons' i Lind, I.J., Irsten, G., Liss, E. och Levin, C. (red.) *I skuggan av makten. Skuggutredning till utredning av ett svenskt tillträde till kärnvapenförbudskonventionen*. Stockholm: Svenska läkare mot kärnvapen och Internationella kvinnoförbundet för fred och frihet.

Utredning av konsekvenserna av ett svenskt tillträde till konventionen om förbud mot kärnvapen (2019). Stockholm: Utrikesdepartementet.